

KAMU HİZMETİNDE GÜÇ KULLANMA: BİR PROFİL ÇALIŞMASI VE KAMU YÖNETİCİLERİNE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Yasin KÖSE*

Hüseyin AKDOĞAN**

ÖZ

Kanunlar ve benzeri düzenlemeler polisin hukuku uygulama esnasında nasıl güç kullanacağını belirler. Ancak, polis kanunla kendisine tevdi edilmiş olan bu gücü kötüye kullanabilir. Polisin gücü kötüye kullanması veya aşırı güç kullanımını betimlemek isteyen teoriler, bu konuyu üç ana başlık altında toplamıştır; bireysel, durumsal ve örgütsel yaklaşımlar. Bu çalışma, Friedrich(1980) tarafından Amerika Birleşik devletler’inde aşırı güç kullanan polislerin profillemesinde kullanılan kategorik yaklaşımdan faydalanmıştır. Ayrıca, bu çalışmada polislerin profillerini ortaya çıkartan analizlerde betimsel metod kullanılmıştır. Erkek, genç ve tecrübesiz polislerin aşırı güç kullanımına daha yatkın olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Hizmeti, Aşırı Güç Kullanımı, Türk Polis Teşkilatı, Bireysel Faktörler.

USE OF EXCESSIVE FORCE IN THE PUBLIC SERVICE: A PROFILING STUDY AND POLICY RECOMMENDATIONS TO PUBLIC ADMINISTRATORS

ABSTRACT

Laws and regulations identify how police use necessary force to enforce the laws. However, like all powers, this power of police may be misused by police officers. Theories categorize three headings to understand the phenomena; the individual, the situational and the organizational approaches. This study benefits the individual approach that Friedrich (1980) categorized in the U.S. to profile police officers who used excessive force in Turkey. The research employs descriptive analysis to profile police officers. Male, young, and inexperienced police officers were found to have more inclination to resort excessive force.

Keywords: *Public Service, Use Of Excessive Force, Turkish National Police, Individual Factors.*

* Dr., Almus İlçe Emniyet Müdürlüğü , yasinokose91@yahoo.com

** Dr., Polis Akademisi Araştırma Merkezleri Başkanlığı, huseyinakdogan@egm.gov.tr

GİRİŞ

Polis teşkilatları halka hizmet etmek ve halka güvenlik hizmeti sunmak saikiyle yetkilendirilirler. Verilen yetki çerçevesinde, polis teşkilatları kamu güvenliğini ve huzurunu sağlamak amacıyla birçok taktik kullanırlar. Kanun tarafından polise verilen güç kullanımı bu taktikler ve yetkiler içerisinde yer almaktadır. Kanunlar ve benzeri düzenlemeler polisin bu gücü nasıl kullanacağını belirlemektedir. Bu açıdan bakıldığında, polise tevdi edilen güç kullanımı sadece kanunla verilen bir yetkilendirme olmayıp; aynı zamanda polisin kanunları uygulamasını sağlaması için kendisine verilen bir görevdir. Polis kanun tarafından kendisine verilen güç kullanma yetkisine, halka hizmet ve halkın güvenliğini sağlamak görevini yerine getirmek saikiyle başvurur. Ancak, polisler bu gücü kötüye kullanabilirler. Çünkü kanuni sınırlar içerisindeki güç kullanımı ile aşırı güç kullanımı arasında ince bir çizgi vardır. Bu durum beraberinde gücün kötüye kullanımını getirebilir. Polis teşkilatları personeline bu gücün nasıl kullanılması gerektiğini öğretmektedir ve ayrıca aşırı güç kullanımını engelleyen mekanizmalar geliştirmektedir.

Hem akademisyenler hem de polis yöneticileri güç kullanımının yol açtığı etkiyi bildiklerinden dolayı, dikkatlerini bu konu üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar. Güç kullanımını açıklayan teorilerin üç ana başlık altında sunulduğu görülmektedir: bireysel yaklaşım, durumsal yaklaşım ve örgütsel yaklaşım (Friedrich, 1980: 84). Kişisel yaklaşım polislerin neden aşırı güç kullandığını bireyin kişisel özellikleriyle ilintilemektedir. Durumsal yaklaşıma göre, aşırı güç kullanımı esnasındaki durum ve koşullar ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, polisin aşırı güç kullanımı, polisin vatandaşla veya suçluyla karşı karşıya kaldığı durumların özellikleri incelendiğinde anlaşılacaktır. Bahsi geçen iki teoriden farklı olarak, örgütsel yaklaşım polisin aşırı güç kullanımını polis teşkilatının yapılanmasını inceleyerek açıklamaya çalışmaktadır.

Bu çalışma, bahsedilen bu üç yaklaşımdan (Friedrich, 1980: 84) “bireysel yaklaşımı” kullanarak, Türkiye’deki aşırı güç kullanan polislerin profillerini, yani bireysel özelliklerini ortaya çıkaracaktır. Ayrıca, Türkiye’de aşırı güç kullanan polislerin profilleri ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu anlamda, bireysel yaklaşımın farklı bir kültür ve ülkede araştırılacak olması önem arz etmektedir.

İlk olarak bu çalışma bireysel yaklaşımı kullanan ABD menşeli çalışmalar üzerine odaklanacaktır. Bu çalışmalar ışığında, aşırı güç kullanan polislerin bireysel özellikler olarak kullanılan değişkenler belirlenecektir.

1. AŞIRI GÜÇ KULLANIMI

Aşırı güç kullanımı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, aşırı gücün tanımlanmasının ve sınıflandırılmasının farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu sınıflandırmalar, bazen makul güç ve aşırı güç (Reiss, 1967), kanuni ve olağan veya aşırı ve sert güç (Hunt, 1985), ölümcül-ölümcül olmayan güç; ağır-ağır olmayan güç; makul güç- aşırı güç (Pate vd., 1993), uygun-uygun olmayan güç, aşırı ve gereksiz güç (Worden, 1996), ve kanun dışı ve gereksiz güç (Fyfe, 1996) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu farklı sınıflandırmaların birincil sebebi mevcut hukuki düzenlemelere göre güç kullanımı tarifinin yapılmasıdır. İkinci olarak ise, polisin görevini yerine getirdiği esnada güç kullanımına başvurması gerekliliği bu sınıflandırmayı etkilemektedir. Örneğin, polis kendine veya bir vatandaşa yönelik olası bir tehlike varsa- vatandaşın canını korumak polisin en önemli görevlerinden birisi olduğundan dolayı-, polis silah kullanabilir. Ancak, böyle bir tehlike mevcut değilse, silah kullanımı kanuni olarak uygun değildir.

Polislik mesleğinin doğasında güç kullanımı bir gereksinimdir. Örneğin, polisler şüphelileri kelepçelerler, jop kullanabilirler, kimyasal gazlar kullanabilirler ve kendisine veya vatandaşına yönelmiş bir silah varsa silah kullanabilirler. Polis bu güce hem kendini hem halkı korumak amacıyla başvurur. Herhangi bir olayda, polisin güç kullanma metodu kendisine ve topluma yönelen tehditle orantılı olmalıdır ve tehdit sona erdiğinde güç kullanımına son verilmelidir. Bu çerçevede dâhilinde, polisin kullanmış olduğu güç kanuni olarak görülmektedir.

Güç kullanımı ve aşırı güç kullanımı tanımları çok çeşitlilik arzetsede, Alpert and Dunham (2004: 2) geniş çerçeveden bakıldığında tanımlama konusunda bir mutabakat olduğunu belirtmektedir. Alpert ve Dunham (2004)'a göre, eğer şüpheli şahıs kolluk görevlisinin talimatlarına direnmiyorsa, şüpheliyi kelepçelemek güç kullanımı olarak adlandırılmaz. Diğer taraftan, eğer şüpheli şahıs kolluk görevlisinin talimatlarına direnirse, görevli hem kendini hem de toplumu koruma saikiyle orantılı bir biçimde güç kullanabilir.

Bu örnek kanuni güç kullanımını temsil etmektedir. Ancak, bu örnekteki gücün miktarı duruma ve görevli tarafından algılanan tehditin boyutuna göre değişkenlik gösterebilir. Genel anlamda, güç kullanım konusu görevlinin kamu güvenliği sağlamak adına doğru miktarda güç kullanıp kullanmadığı ve güç kullanım limitlerinin aşılmış aşılmadığı şeklinde araştırılmalıdır (Alpert ve Dunham, 2004: 4). Aynı şekilde uygulanacak gücün miktarının önemine değinen Adams (1999:1), “kullanılacak gücün miktarının mevcut tehditle orantılı olması gerektiğini ve polisin görevini tamamlamasını sağlayacak en düşük miktarda sınırlı olması gerektiğini” söylemiştir. Bu tanıma göre, bu limiti aşan güç aşırı güç olarak nitelendirilir (Adams, 1999: 2).

2. AŞIRI GÜÇ KULLANAN POLİSLERİN BİREYSEL ÖZELLİKLERİ

Bireysel faktörler polislerin demografik ve belli başlı karakteristik özelliklerini ifade etmektedir. Bu faktörler arasında, bireyin eğitim düzeyi, hizmet yılı, cinsiyeti ve stres seviyesi ön plana çıkmaktadır, ve yurt dışında analizlere dahil edilen bir diğer faktör ise bireyin etnik yapısıdır.

Friedrich (1980: 86) ABD’deki üç ayrı polis biriminde (Boston, Şikago ve Vaşington D.C) bireysel faktörlerle polisin güç kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Friedrich (1980: 85), Reiss (1966) tarafından daha önce toplanan veriyi farklı kodlama sistemi uygulayarak, çalışmasında kullanmıştır. Özellikle, güç kullanımı iki şekilde kodlama yoluna gidilmiştir: makul güç ve aşırı güç. Kodlamaya göre, kanunun gereksinim olarak ortaya çıkan güç kullanımı-polisin kendini savunurken veya tutuklama yaparken- makul güç olarak nitelendirilmiştir. Bu kritere uymayan durumlar ise aşırı güç kullanımı olarak gösterilmiştir.

Friedrich tarafından yapılan analizlerde polisin güç kullanımı ile polisin bireysel özellikleri arasında çok az seviyede ilişki bulunmuştur. Ancak, polislerin mesleğine karşı olan tutumu ile güç kullanımı arasında ciddi bir ilişki bulunmuştur. Mesleğini çok seven ve hiç sevmeyen polislerin daha çok aşırı güç kullanımına başvurduğu tespit edilmiştir.

ABD’de yapılan çalışmalar şüphelinin etnik kökeni ile polisin silah kullanma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir (Geller ve Karales, 1981a; Geller ve Karales, 1981b; Fyfe, 1981).

Blumberg (1993) Kansas (Missouri) Emniyet Müdürlüğü tarafından kendisine verilen verileri kullanarak, vatandaşlara karşı silah kullanan polislerin karakteristik özelliklerini analiz etmiştir. Bu veriler 1972 ile 1978 yılları arasında vatandaşlara karşı silah kullanılan olayları içermektedir. Yapılan analizler yaş, hizmet yılı, cinsiyet ve polisin sosyal sınıfı gibi faktörlerin polisin aşırı güç kullanımıyla istatistiksel olarak güçlü bir bağ içinde olduğunu göstermiştir. Ayrıca, aynı çalışma, genç ve tecrübesiz polislerin tecrübeli ve daha yaşlı polislere göre daha çok silah kullanımına başvurduğunu tespit etmiştir (Blumberg, 1993: 478). Cinsiyet ve sosyal sınıf açısından incelendiğinde, analizler orta sınıf kökenli polislerin ve bayan polislerin erkeklere ve diğer sosyal sınıflara nispeten daha az aşırı güç kullanımına başvurduğunu ortaya çıkarmıştır.

Daha önce alanda yapılmış, bayan polislerin görev esnasında daha az agresif olduğunu gösteren iki çalışmaya atıfta bulunarak (Bloch ve Anderson, 1974; Sherman, 1975), Blumberg (1993) polis teşkilatlarında daha fazla bayan polisin işe alınmasının aşırı güç kullanımının durdurulması yönünde olumlu etki edebileceği kanısına varmıştır. Benzer şekilde, Terril ve Mastrofski (2002: 224) cinsiyet, etnik yapı, tecrübe, mesleki talim ve eğitim seviyesi gibi bireysel faktörlerin güç kullanımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar eğitim seviyesi yüksek olan polislerin daha az güç kullanım olaylarında yer aldığını göstermiştir. Diğer iki önemli bulgu da hizmet yılı ve yaş ile ilintilidir. Yani, tecrübesiz ve genç polisler daha çok güç kullanım olayları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak, yazarların analizi cinsiyet, etnik yapı ve mesleki talim faktörlerinin istatistiksel olarak güç kullanıma kayda değer bir etki yapmadığını bulmuştur.

Smith (2004: 549) hizmet içi eğitimlerin polis tarafından gerçekleştirilen öldürme olayları üzerinde etkisini araştırmıştır. Hizmet içi eğitim iki şekilde ölçülmüştür: (1) yeni mezun olan polisler için “kadro eğitici polisi” (Field training officer) tarafından verilen eğitim saati ve (2) yeni mezun olan polislerin almış olduğu hizmet içi eğitim saati. Yapılan analizler kadro eğitici polisi tarafından verilen eğitim saati ile öldürme olayları arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Yani, kadro eğitici polisi gözetiminde daha çok saat eğitim alan yeni mezun olan polislerin daha çok öldürme olaylarına karıştıkları görülmüştür. Smith bu sonucu polis alt kültürü ile bağdaştırmaktadır. Yeni mezun polisleri kıdemli polislerle eşleştirmenin sakıncalı olduğu belirtilmiş, çünkü kıdemli

polisler tarafından aktarılan polis alt kültürü, polis tarafından alınan formel eğitimin tezahür etmesini engellemektedir.

Akdoğan (2009: 102) Türk Polis Teşkilatındaki polislerin aşırı güç kullanımının sona erdirilmesine karşı olan tutumlarını incelemiştir. Bu çalışmada gerçekte aşırı güç kullanan polisleri içeren bir veri kullanılmamıştır. Aksine, polislerin aşırı güç kullanımına karşı olan tutumları analiz edilmiştir. Polislerin bireysel özelliklerinden olan yaş, cinsiyet, evlilik durumu, rütbe ve hizmet yılı gibi faktörlerin istatistiksel olarak polislerin aşırı güç kullanımının sona erdirilmesine karşı tutumlarına kayda değer bir etki yapmadığı bulunmuştur.

Bu çalışmada, yazarların aşırı güç kullanan polislerin bireysel özelliklerini çalışması üç ana sebepten kaynaklanmaktadır. Birinci sebep, aşırı güç kullanan polisler ile ilgili verilerin sadece polislerin bazı karakteristik özellikleri ile ilgili bilgi vermesidir. İkinci sebep ise, aşırı güç kullanmaya meyilli kişilerin özelliklerini öğrenmek, kamu yöneticilerine aşırı güç kullanma konusunda onlara eğitim verme ve bu olayları önleme imkânı verir. Ayrıca, bireysel faktörleri değiştirmek diğer faktörleri değiştirmekten daha kolay olabilir. Örneğin, yeteri kadar hizmet içi eğitim alamamış polis aşırı güç kullanımına daha meyilli ise, polis teşkilatları hizmet içi eğitim kalitesini ve seviyesini artırabilirler. Bundan dolayı, bireysel faktörleri çalışmak hem kolluk görevlilerine hem de polis teşkilatlarına kanuni güç kullanımının ne zaman kullanılacağını göstereceğinden dolayı faydalı olacaktır. Ancak, her ne kadar bu çalışma bireysel faktörleri analiz etmiş olsa da; Friedrich (1980) tarafından durumsal yaklaşımın ve örgütsel yaklaşımın da güç kullanımında etkili olduğu ifade edilmiştir. Özellikle, örgütün yapısı, kültürü ve güç kullanımına bakışı polislerin güç kullanımına etki etmektedir. Aynı şekilde, durumsal yaklaşıma göre, polisin karşılaştığı olay anındaki özel durumlar polisin güç kullanımını etkilemektedir. Bu çalışmada, bireysel faktörlerin çalışılmasının sebeplerinden sonuncusu da bireysel değişkenlerle ilgili verilere yazarların ulaşabilmesidir. Bu çalışmadaki bireysel faktörlerin sonuçlarını değerlendirirken; durumsal faktörlerin ve örgütsel faktörlerin de güç kullanımına etki edebileceği hatırd tutulması gerekmektedir.

Polis şiddeti ile ilgili bireysel faktörler üzerine yoğunlaşan akademik çalışmalar polislerin eğitim seviyesinin düşük olduğu ve kıdemli polisler tarafında verilen eğitim saatlerinin uzun olduğu zamanlarda aşırı güç

kullanımının yüksek olduğunu göstermiştir. Ancak, etnik yapı, yaş ve cinsiyet gibi faktörlerin istatistiksel olarak aşırı güç kullanımına kaydadeğer bir etki yapmadıkları gözlemlenmiştir. Bazı çalışmalar tecrübe ile aşırı güç kullanımı arasında ters orantılı bir ilişki tesis etmesine karşın, bazı çalışmalar da bu ilişkinin olumlu olduğu yönünde bulgulara ulaşmıştır. Bu sonuçlar tablo-1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Polis Şiddeti Teorilerinde Test Edilen Değişkenler

Polis Şiddeti Teorileri	Değişkenler
Bireysel Faktörler	Polisin:
*	Etnik Yapısı
*	Yaş
*	Cinsiyeti
*	Eğitim düzeyi
*	Hizmet içi Eğitimi
*	Tecrübesi
*	Sosyal sınıfı

3. YÖNTEM

Bu çalışma Türkiye’de aşırı güç kullanan polislerin bireysel özellikleri araştırması yönü ile ilk olma özelliğini taşımaktadır. Bundan dolayı, bu çalışma Türkiye’de şiddet kullanan polisleri profillemesi nedeni ile keşfedici bir incelemedir. Türkiye’de polisin güç kullanımı ile ilgili bazı çalışmalar olmasına rağmen, hiçbiri aşırı güç kullanan polisler ile ilgili gerçek bir veriyi kullanmamıştır.

3.1. Veri

Güç kullanımı ile ilgili verileri elde etmek hem zor hem de ilgili verilere ulaşıldığında oldukça değerlidir. Bu çalışma Türk Polis Teskilatı’ndan elde edilen gerçek ve resmi verilerden fayadalanmıştır. Veriler Personel Daire Başkanlığı’na başvurularak sadece akademik çalışmada kullanma saiki ile elde edilmiştir. Bu çalışma 2005 ve 2008 yılları arasındaki verileri kullanmıştır. Verilerde polisler tarafında işlenen suçlar beş başlık halinde toplanmıştır: darp, müessir fiil, adam öldürmeye sebebiyet vermek, adam öldürmeye

teşebbüs ve kasten adam öldürmek. Bu suçlardan herhangi birini işleyen polisler soruşturma geçirmiş ve cezalandırılmıştır.

4. ANALİZ

Aşırı güç kullanan polislerin karakteristik özellikleri incelendiğinde (Tablo-2), aşırı güç kullanan polislerin çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu gözlemlenmektedir (%98).

Tablo 2. Betimsel İstatistikler, Polislerin Karakteristik Özellikleri

Değişken		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	5	1,8
	Erkek	277	98,2
Yaş	20-25	47	16,7
	26-30	46	16,3
	31-35	101	35,8
	36-40	41	14,5
	41-45	25	8,9
	46-51	22	7,8
Hizmet Yılı	0-5	87	30,9
	6—10	80	28,4
	11—15	73	25,9
	16—20	15	5,3
	21—25	23	8,2
	26- üstü	4	1,4
Eğitim	Orta Okul	7	2,5
	Lise	64	22,7
	Yüksek Okul	193	68,4
	Üniversite	14	5

Aşırı güç kullanan polislerin ortalama yaşı 34 olup; bu polislerin yaş aralığı 29 ile 38 arasında yoğunlaşmaktadır (57.5%). Aşırı güce başvuru alan polislerin büyük çoğunluğu 29 ile 40 yaş arasındaki grupta yoğunlaşmaktadır (%90). Hizmet yılı açısından bakıldığında, daha az tecrübeye sahip polislerin daha çok aşırı güç kullanım olaylarında yer aldığı görülmektedir (polislerinin %85.2 si

15 veya daha az hizmet yılına sahipler). Eğitim seviyesi sonuçlarına bakıldığında, aşırı güç kullanımına başvuran polislerin çoğunluğu yüksek okul mezunu oldukları tesbit edilmiştir (%68.4). Ayrıca, lise mezunu olan polislerin oranı da oldukça yüksek gözükmektedir (22.7%).

Tablo 3'te aşırı güç kullanımına başvuran polislerin bazı bireysel özellikleri sunulmaktadır. Tabloya göre, aşırı güç kullanan polislerin hemen hemen yüzde yetmişinin en az bir çocuk sahibi oldukları görülmektedir. Ancak, yaklaşık olarak polislerin üçte birinin çocuk sahibi olmadığı tabloya yansımıştır (30.1%).

Tablo 3. Aşırı Güç Kullanmış Olan Polislerin Bireysel Özellikleri

Değişken		Frekans	Yüzde
Çocuk Sayısı	0	85	30,1
	1	72	25,5
	2	89	31,6
	3	29	10,3
	4	6	2,1
	5	1	0,4
Hizmet içi Eğitim Sayısı	0	172	61
	1	65	23
	2	30	10,6
	3- ve Fazlası	15	5,4
Sağlık Raporu	Hayır	241	85,5
	Evet	41	14,5
Olumsuz Sicil Kaydı (Disiplin)	0	203	72
	1	49	17,4
	2	17	6
	3- ve fazlası	13	4,6
Askerlik Durumu	Yaptı	58	20,6
	Yapmadı	224	79,4
Ödüllendirme	0	58	20,6
	1—10	201	71,3
	11—20	18	6,4
	21- ve fazlası	5	1,8
Sicil Notu	0—70	10	3,5
	71—80	38	13,5
	81—90	133	47,2
	91- ve üzeri	101	35,8

Aşırı güç kullanımına başvurmuş olan polislerin büyük çoğunluğu hizmet içi eğitimine tabi tutulmamıştır (%61). Bu sonuç polis okulundan veya polis akademisinden mezun olduktan sonra, polislerin ciddi bir hizmet içi eğitim almadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Çok az orandaki polisin en az bir kursa katıldıkları tesbit edilmiştir (%23). Ayrıca, polislerin büyük çoğunluğu aşırı güç kullanmadan önce herhangi bir şekilde hastalık izni ve doktor raporu almadıkları belirlenmiştir (%85.5). Tablo 3'te görüldüğü üzere, aşırı güç kullanımından önce polislerin büyük çoğunluğu disiplin cezası almamıştır (72%).

Diğer yandan, polislerin üçte birinden fazlası disiplin cezası almışlardır (%38). Bu sonuç polislerin aşırı güç kullanımından önce büyük çoğunluğunun iyi bir disiplin geçmişine sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca, 2011 yılından önce polislere askerlik hizmeti zorunlu kılınmıştı. Tabloya göre, aşırı güç kullanmış polislerin büyük kısmının askerlik yapmadığı gözlemlenmektedir (79.4%). Bir diğer ilginç bulgu ise, polislerin büyük oranda aşırı güç kullanmadan önce ödüllendirilmiş olmasıdır (%80). Polislerin sadece küçük bir kısmının daha önce hiç ödüllendirilmediği Tablo'dan anlaşılmaktadır (%20). Bu sonuç aşırı güç kullanmadan önce polislerin başarılı bir iş hayatına sahip olduğunu göstermektedir.

Mart 2011 yılında, devlet memurları için kullanılan sicil puanı sistemi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu tarihten önce, sicil puan sistemi Türk Polis Teşkilatında da kullanılmaktaydı. 70 puanın altındaki değerler olumsuz sicil olarak belirlenmişti ve olumsuz sicil alan personel bazı yaptırımlara tabi tutulmaktaydı (başka bir birime veya ile atanmak vb.). Polisler için ideal sicil notu 90 ve 100 puanları arasındakilerdir. Aşırı güç kullanmış olan polislerin sadece üçte birinin 90 üzeri sicil notu aldığı analiz sonuçlarına yansımıştır (%35.8) ve sadece polislerin küçük bir kısmının olumsuz sicil notuna sahip oldukları gözlemlenmiştir (%3.5). Polislerin yarıdan fazlasının 70 ile 90 arasındaki puanları aldıkları görülmüştür (%60.7).

Tablo 4'te ise aşırı güç kullanan polislerin diğer özellikleri gösterilmiştir. Bu tabloya göre, aşırı güç kullanan polislerin dörtte bir oranındakilerin İstanbul ilinde çalıştıkları görülmüştür (25, 2%). Ayrıca, Tablo 4 sıklıkla aşırı güç kullanılan diğer şehirleri İzmir (6%), Ankara (5, 3%), Adana (5%), Diyarbakır (4, 3%) ve Bursa (3, 5%) olarak sıralamıştır.

Tablo 4. Aşırı Güç Kullanmış Olan Polislerin Diğer Özellikleri

Değişken		Frekans	Yüzde
Şehir	İstanbul	71	25,2
	İzmir	17	6
	Ankara	15	5,3
	Adana	14	5
	Diyarbakır	12	4,3
	Bursa	10	3,5
Çalıştığı Birim	Polis Merkezi	66	23,4
	Çevik Kuvvet	30	10,6
	Asayiş	19	6,7
	Koruma	19	6,7
Branş	Genel Hizmet	233	82,6
	Trafik	25	8,9
	Terörle Mücadele	8	2,8
	Özel Harekat	7	2,5
Kullanılan Aşırı Güç	İş sahiplerini ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenleri dövmek. (TCK 245)	17	6
	Kasten Adam Öldürmek	29	10,3
	Silahıyla dikkatsizlik, tedbirsizlik veya ihmal sonucu yaralamaya sebebiyet vermek, kendisini yaralamak ya da bu fiillerin başkaları tarafından işlenmesine neden olmak, tedbirsizlik veya ihmal sonucu ölüme sebebiyet vermek.	231	81,9
	Darp	3	1,1
	Adam Öldürmeye Teşebbüs	2	0,7

Ayrıca, tabloda aşırı güç kullanan polislerinin yaklaşık dörtte birinin polis merkezlerinde çalıştığı (%23.4), yaklaşık onda birinin çevik kuvvet şube müdürlüğünde (%10.6), yaklaşık yüzde onüçünün asayiş ve koruma birimlerinde (%13.4) çalıştığı görülmüştür. Bu rakamlar aşırı güç kullanım olaylarının neredeyse yarıya yakının (%47.4) bu birimde çalışmış olanlar tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Çalıştığı birime göre

sınıflandırma yapıldığında benzer sonuçlar elde edilmiştir, çünkü aşırı güç kullanan polislerin büyük çoğunluğu genel hizmet branşına sahiptirler (%82.6).

Kayda değer bir bulgu olarak karşımıza terörle mücadele (%2.8) ve özel hareket birimlerinde (%2.5) çalışmış olan personelin daha az aşırı güç kullanım olaylarına karıştığı çıkmaktadır. Aşırı güç kullanan polislerin büyük çoğunluğu ihmal neticesi ölüme ve yaralanmaya sebebiyet verme suçundan yargılanmıştır (%82). Aşırı güç kullanan polislerin sadece küçük bir kısmı öldürme suçundan mahkemeye sevk edilmiştir (%10).

Geriyeye kalan %6 lık bir kesim iş sahiplerini ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenleri dövmek (TCK 245) suçundan, %1 ise darp suçundan ve sadece % 0,7 si ise adam öldürmeye teşebbüs suçlarından ceza almışlardır.

5. TARTIŞMA

Polis şiddeti üzerine yapılan çalışmalar genellikle ABD Polis Teşkilatları üzerine yoğunlaşmış ve oradaki şartlara göre teoriler üretmişlerdir. Birçok bireysel faktörün aşırı güç kullanma ile ilgili olabileceği araştırmalar sonucunda elde edilmiştir. Örneğin, ABD'deki polis teşkilatlarında etnik yapının polisin silah kullanma davranışı ile ilişkili olduğu tesbit edilmiştir. Ayrıca, Blumberg (1993) bireysel faktörlerin polisin aşırı güç kullanma davranışı ile kayda değer bir bağ olduğu sonucuna varmıştır. Özellikle, yaş, hizmet yılı, cinsiyet ve sosyal sınıf gibi faktörlerin aşırı güç kullanımını etkilediği vurgulanmıştır. Yani, erkek, genç, ve daha az tecrübeli polislerin daha çok aşırı güç kullanım olaylarında yer aldıkları analizler sonucu tespit edilmiştir. Çalışmamızda kullanılmayan sosyal sınıf değişkenini dışarıda tutarsak, çalışmamızın sonuçları Blumberg'in çalışmasının sonuçları ile uygunluk arz etmektedir. Türkiye'de aşırı güç kullanım olaylarına karışan polislerin çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır (% 98.2). Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) verilerine göre, polis teşkilatında erkeklerin oranını %94.6'dır. Bu oran aşırı güç kullanan örneklemin oranı ile örtüşmektedir. 20 ile 35 yaş arasındaki polisler en çok aşırı güç kullanımına başvuran yaş grubu olarak göze çarpmaktadır (% 68.8). EGM (2013) verilerine göre ise, 20 ile 35 yaş arası polis teşkilatının büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (% 90.3). Bu sonuç, bu yaş aralığındaki polis teşkilatı üyelerine yatırım yapılması

gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda, 20 ile 35 yaş arasındaki polislerin neden daha çok aşırı güç kullanımına başvurduğu oransal göstergelerden de anlaşılmaktadır. Blumberg (1993)'in çalışma sonuçlarında olduğu gibi, bu çalışmada da genç polisler daha çok aşırı güç kullanımına başvurmuşlardır. Aynı şekilde, daha az tecrübeli polisler aşırı güç kullanımı yoluna gitmişlerdir (Polislerin % 85. 2' si 15 yıl ve altı mesleki tecrübeye sahiptirler). EGM (2013) verilerine göre, 15 yıl ve altı mesleki tecrübeye sahip polisler teşkilatın büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (% 90.3). Bu sonuç, aşırı güç kullanan 15 yıl ve altı tecrübeye sahip polislerin yüzde temsil oranı ile emniyet teşkilatı içindeki 15 yıl ve altı tecrübeye sahip polislerin oranının örtüştüğünü ve bu nedenle normal dağılım olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma Türkiye'deki aşırı güç kullanmış polislerin diğer bireysel özelliklerini de incelemiştir. Özellikle, eğitim seviyesi, hizmet içi eğitim, hastalık izni veya sağlık raporu, olumsuz sicil kaydı, alınan ödül, sicil notları, çalışılan şehir ve birim ve branş gibi faktörlerin de aşırı güç kullanma üzerinde etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda aşırı güç kullanan polislerin bireysel özellikler ile ilgili önemli ipuçlarına da ulaşılmıştır.

Aşırı güç kullanan polislerin büyük çoğunluğu yüksek okul mezunu (% 68.4) olmasına rağmen, aynı polisler aşırı güç kullanımına başvurmuşlardır. EGM (2013) verilerine göre, yaklaşık polislerin yarısının (% 46.4) yüksek okul mezunu olduğu görülmektedir. Aşırı güç kullanan yüksek okul mezunu polislerin yüzde temsil oranı ile emniyet teşkilatı içindeki yüksek okul mezunu polislerin oranı ile örtüşmemektedir. Bu çelişkinin bir kaç nedeni olabilir. Birinci nedeni, bu çalışmanın 2005 ve 2008 yılları arasındaki verileri kullanmış olmasıdır. Çünkü 2002 yılında polis okullarının polis meslek yüksek okullarına dönüşmesi ve 2005 yılında üniversite mezunlarının teşkilata alınması normal dağılımı etkilemektedir (EGM 2013 verileri üniversite mezunu polislerin oranını % 42 olarak göstermektedir). Bu sonucun diğer nedenlerinden birisi de polis okullarında geçmiş yıllarda verilen eğitim kalitesi ile ilgili olabilir. Bu durumda diğer değişkenlerin de kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, hizmet içi eğitim değişkeni de bu çalışmada yer almıştır.

Genel olarak düşünüldüğünde, eğitim seviyesi yükseldikçe, aşırı güç kullanma oranının da düşmesi beklenir. Ancak, genel kanının aksine bu çalışma yüksek okul mezunlarının daha çok aşırı güç kullanma olaylarında yer aldığını

tesbit etmiştir. Bundan dolayı, bu çalışma aşırı güç kullanmadan önce polislerin hizmet içi eğitim alıp almadıklarını değerlendirmiştir. Aşırı güç kullanmış olan polislerin büyük çoğunluğunun hizmet içi eğitim almadıkları tesbit edilmiştir (% 61). Bu sonuç Smith (2004)'in bulgularıyla ilk bakışta örtüşmemektedir. Çünkü, Smith yeni mezun polislerin kıdemli polislerle geçirmiş olduğu hizmet içi eğitim saatleri arttıkça, yeni mezun polislerin öldürme olaylarında daha çok yer aldığını tesbit etmiştir ve Smith bu sonucu polisin alt kültürü ile açıklamıştır. Yani, yeni mezun polisleri kıdemli polislerle eşleştirme sonucu polis alt kültürü daha da çok belirginleşmektedir. Bu alt kültür yeni mezun olan polisin almış olduğu formal eğitimin olumlu yönlerinin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bu yönü ile bakıldığında, Smith'in çalışması ile bu çalışma birbiriyle çelişmemektedir. Çünkü Amerika'daki polis teşkilatlarında olduğu gibi Türkiye'de kadro eğitici polisliği (Field Training Officer- FTO) ve benzeri bir sistem bulunmamaktadır. Bu çalışmada polisin almış olduğu hizmet içi eğitim kadro eğitici polisliği değildir ve sadece saat üzerinden ölçülmüştür. Sonuç olarak, aşırı güç kullanan polislerinin % 61'nin hizmet içi eğitim almadıkları düşünüldüğünde, hizmet içi eğitimlerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, aşırı güç kullanma eyleminde yer alan polislerin herhangi bir sağlık problemlerinin olmadığı ve çoğunun daha önce sağlık raporu almadığı tesbit edilmiştir (% 85.5). Daha da ilginç olanı aşırı güç kullanmış olan polislerin büyük çoğunluğunun disiplin cezası olmamasına rağmen (% 72) aşırı güç kullanma eylemi içerisinde yer almalarıdır. Aşırı güç kullanan polislerin sadece üçte biri disiplin cezası almışlardır (% 28). Polislerin çoğunun iyi bir disiplin geçmişine ve başarılı bir iş yaşantısına sahip olmasına karşın, aynı polislerin aşırı güç kullanımına başvurmaları oldukça manidardır. Bu bulguya destek veren diğer bir sonuç ta polislerin büyük çoğunluğunun aşırı güç kullanmadan önce ödüllendirilmiş olmasıdır (% 80). Yani, disiplin cezası sonucuna paralel olarak, polislerin başarılı bir iş hayatı oldukları gözlemlenmektedir.

Daha öncede bahis edildiği gibi, güç kullanımının kanuni veya aşırı olmasını belirleyen ince bir çizgi vardır. Önceki iki analizde görüldüğü üzere, polisler başarılı bir iş yaşamına ve iyi bir disiplin geçmişine sahip olmalarına rağmen, aşırı güç kullanma eyleminde yer almışlardır. Bu iki sonuç polis teşkilatlarının yeni mezunlarına nasıl ve nezaman güç kullanılabileceğini hizmet içi eğitimlerinde öğretmeleri gerektiğini göstermektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere, polislere geçmişte verilen sicil notu 70 ve üzerinde ise olumlu sicil olarak görülmekteyken; 90 ve 100 arasındaki sicil notu ideal puan olarak bilinmektedir. Analiz sonuçlarında aşırı güç kullanan polislerden üçte birinin 90 ve üzerinde sicil notu aldığı tesbit edilmiştir (35, 8%). İstanbul, İzmir, Ankara, Diyarbakır ve Bursa en sık aşırı güç kullanılan şehirler olarak göze çarpmaktadır. İstanbul dünyada sayılı metropol şehirlerden birisi olmasının yanı sıra, nüfus olarak da en kalabalık şehirdir ve bu çalışmada aşırı güç kullanımının en sık görüldüğü şehirdir.

Birimlere göre yapılan analizlerde polis merkezlerinde çalışan polislerin daha çok aşırı güç kullanımına başvurdukları gözlemlenmiştir. Çevik kuvvet birimlerinde, asayiş ve koruma birimlerinde çalışan polislerin de aşırı güç kullanma eylemine katılma oranları diğer birimlere göre nispeten daha yüksektir. Polis merkezleri adli sisteme açılan ilk kapı olma özelliğini taşıyor ve diğer birimlerdekilerden farklı olarak bu birimlerde çalışan polisler vatandaşlarla ve suçlularla gün boyu iletişim halindedir. Çevik kuvvet birimlerinde çalışan polisler de vatandaşlarla veya kalabalıklarla sıklıkla karşı karşıya gelirler. Bu karşılaşma doğal olarak aşırı güç kullanımını beraberinde getirebilir. Branşlara göre yapılan dağılım da birimlere göre yapılan analiz sonuçlarını desteklemektedir. Çünkü polis merkezlerinde ve çevik kuvvet birimlerinde çalışan personel genel hizmet branşına aittir. Bu nedenle, genel hizmet branşına sahip olanların diğer branşlara göre aşırı güç kullanma olayında yer alması sürpriz değildir.

6. POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu çalışmanın sonuçları Türkiye'deki polis yöneticileri tarafından aşırı güç kullanma olaylarını azaltmak amacıyla kullanılabilir. Daha önce de belirtildiği üzere, genç ve tecrübesiz polisler aşırı güç kullanma olaylarına daha yakındırlar. Bunun yanında, analiz sonuçları eğitim seviyesinin aşırı güç kullanma olaylarını azaltmada bir etkisi olmadığını bulmuştur. Ancak, hizmet içi eğitimlerin aşırı güç kullanma eylemlerini azaltmada önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç polis yöneticileri için oldukça önem arz edebilir. Genç polisler daha mesleğin ilk yıllarında aşırı güç kullanma olayı ile yüz yüze gelebilirler. Okulda verilen eğitim ile sokakta karşılaşılan gerçekler birbiri ile

örtüşmeyebilir. Bu çelişkiyi giderebilecek çözüm ise hizmet içi eğitimlerdir. Polis yöneticileri hizmet içi eğitimlere önem vermeli ve bu eğitimin kalitesini ve çeşitliliğini artırmalıdır.

Geçmişte uygulanan polis performans değerlendirme sisteminin iyi çalışmadığını belirtmek gerekmektedir. Disiplin sistemi, ödül sistemi ve sicil notu sistemi polis performans değerlendirme sisteminin ana parçalarını oluşturmaktadır. Aşırı güç uygulamış polislerin büyük çoğunluğunun disiplin cezaları yoktu, daha önce birçok kez ödüllendirildiler ve düşük sicil notlarına sahip değildiler, fakat yine de aşırı güç kullandılar. Geçmişte (Mart 2011 yılında kaldırıldı) kullanılan bu performans değerlendirme sistemi polislerin aşırı güç kullanma yoluna başvuracağı yönünde herhangi bir sinyal verememiştir. Polis merkezleri ve çevik kuvvet birimleri aşırı güç kullanma olayları ile karşılaşabilecek yüksek risk taşıyan birimlerdir. Ancak, bu birimler yeni mezun polislerin en çok çalıştırıldığı birimlerdir. Çevik kuvvet birimi yeni mezun polislerin ilk çalıştığı birimlerdir ve bu birimde çalışan genç polislerin gösterilerde, toplumsal olaylarda ve spor müsabakalarında enerjisinden faydalanılmak istenmektedir. Sonuç olarak, aşırı güç kullanmanın önüne geçmek amacı ile polis yöneticileri bu birimlerde çalışanlara dikkat etmeleri gerekmektedir.

SONUÇ

Araştırmacılar ve akademisyenler polisin aşırı güç kullanmasının sebeplerini uzun süredir analiz etmektedirler. Polisin aşırı güç kullanımına etki eden faktörler üç ana başlıkta toplanmıştır: bireysel faktörler, durumsal faktörler ve örgütsel faktörler. Bu çalışma Türk Polis Teşkilatı'nda aşırı güç uygulayan polislerin bireysel faktörlerini incelemiştir.

Çalışmada, erkek, genç ve daha az tecrübeli polislerin aşırı güç kullanmaya daha meyilli oldukları tesbit edilmiştir. Önceki akademik çalışmaların ve varsayımların aksine, eğitim seviyesinin aşırı güç kullanımını azaltmadığı gözlemlenmiştir. Bu sonucu oluşturan sebeplerden birisinin polis okullarında geçmiş yıllarda verilen eğitimin niteliği ile ilgili olabileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bu sonucu etkileyecek diğer değişkenlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu varsayıma dayanarak,

hizmet içi eğitim değişkeni de analiz edilmiştir. Sonuç olarak, aşırı güç kullanan polislerin büyük çoğunluğunun mezun olduktan sonra hizmet içi eğitim almadıkları görülmüştür. Hizmet içi eğitim değişkeni haricinde bu sonucu doğuracak diğer etkenlerinde araştırılması gerekmektedir. Gelecekteki çalışmalar örgütsel kültür ve yapıyı da göz önünde bulundurmalıdır.

Her ne kadar polis performans değerlendirme sistemi 2011 yılında değiştirilmiş olsa da, önceki sistem polislerin şiddet olaylarına karışacağı yönünde hiç bir sinyal verememiştir. Ayrıca, aşırı güç kullanan polislerinin çoğunun disiplinsiz bir iş hayatı olmamakla birlikte; polislerin çoğunluğunun birçok kez ödüllendirildiği görülmüştür. Daha da ötesi, polislerin çoğunluğu düşük sicil notu almamıştır. Son olarak, aşırı güç kullanan polislerin büyük bir kısmının polis merkezlerinde ve çevik kuvvet birimlerinde çalıştığı görülmüştür.

Bu çalışma polislerin aşırı güç kullanma olaylarını analiz eden ilk çalışmadır. Ayrıca, eldeki veriler Emniyet Genel Müdürlüğü'nden temin edilmiş reel ve resmi verilerdir. Bundan dolayı, bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, veriler Emniyet Genel Müdürlüğü'nden elde edilen resmi verilerdir ve resmi verilerin içerdiği bütün sınırlılıkları içermektedir, çünkü Genel Müdürlüğün sağladığı bilgilerin haricinde elimizde başka bilgi yoktur. Ayrıca, polislerin aşırı güç kullanma esnasındaki şartları ve durumları anlatan elimizde bir bilgi mevcut değildir. Örneğin, polisin karşılaştığı durumun basit suçlardan veya ağır suçlardan olup olmadığı bilinmemektedir. Olay esnasındaki polis sayısını ve şüpheli sayısı hakkında herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu nedenle, polisin aşırı güç kullanımını anlamak için gelecekteki çalışmaların Friedrich (1980)'in çalışmasında belirtilen örgütsel ve durumsal faktörleri ele almaları, konuyu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, K. (1999).** *Use of force by police: overview of national and local data*, US Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- Akdoğan, H. (2009).** Understanding and preventing police use of excessive force: An analysis of attitudes toward police job satisfaction and human rights laws, *Public Administration*, Denton, University of North Texas.

- Alpert, G. P. ve Dunham, R. G. (2004).** *Understanding police use of force: Officers, suspects, and reciprocity*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Block, P. B. ve Anderson, D. (1974).** *Policewomen on Patrol: Final Report*, Washington, DC: Police Foundation.
- Blumberg, M. (1993).** "Controlling Police Use of Deadly Force: Assessing Two Decades of Progress", Roger G. Dunham ve Geoffrey P. Alpert (Ed.), *Critical Issues in Policing: Contemporary Readings*. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press, Inc, pp.442-464.
- Cerrah, İ. (2006).** "Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim (Security sector and democratic oversight)", Umit Cizre, (Ed.), *Almanak Türkiye 2005; Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: TESEV.
- Friedrich, R. J. (1980).** "Police use of force: Individuals, situations, and organizations", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol.452, No:1, pp.82-97.
- Fyfe, J. J. (1981).** "Who shoots? A look at officer race and police shooting", *Journal of Police Science & Administration*, Vol.9, pp.367-382.
- Fyfe, J. J. (1996).** "Training to reduce police-civilian violence", William A. Geller and Hans Toch, (Eds.), *Police violence: Understanding and controlling police abuse of force*, New Haven [Conn.] : Yale University Press, pp.165-179.
- Geller, W. A. ve Karales, K. J. (1981a).** "Shootings of and by Chicago Police: Uncommon Crises Part I: Shootings by Chicago Police", *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol.72, No:4, pp.1813-1866.
- Geller, W. A. ve Karales, K. J. (1981b).** *Split-Second Decisions: Shootings of & by Chicago Police: a Report of Chicago Law Enforcement Study Group*, Chicago, Ill. : CLESG.
- Hunt, J. (1985).** "Police accounts of normal force", *Journal of Contemporary Ethnography*, Vol.13, No: 4, pp.315.-341
- Özcan, Y. Z. ve Gültekin, R. (2000).** "Police and politics in Turkey", <http://www.britisoccrim.org/volume3/011.pdf> (Accessed date 11.10.2011).
- Pate, A. M., Fridell, L. A. ve Hamilton, E. (1993).** *Police Use of Force: Official Reports, Citizen Complaints, and Legal Consequences, Volumes I and II*. Washington, DC: The Police Foundation.
- Reiss, A. J. (1967).** *Studies on crime and law enforcement in major metropolitan areas. President's commission on law enforcement and administration of justice.*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Sherman, L. J. (1975).** "An evaluation of policewomen on patrol in a suburban police department", *Journal of Police Science & Administration*, Vol.3, No:4, pp.434-438.
- Skogan, W. G. ve Meares, T. L. (2004).** "Lawful policing", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol.593, No: 1, pp. 66-83.
- Smith, B. W. (2004).** "Structural and organizational predictors of homicide by police", *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, Vol.27, No:4, pp.539-557.
- Smith, B. W. ve Holmes, M. D. (2003).** "Community accountability, minority threat, and police brutality: An examination of civil rights criminal complaints", *Criminology*, Vol.41, No:4, pp.1035-1064.
- Terrill, W. ve Mastrofski, S. D. (2002).** "Situational and officer-based determinants of police coercion", *Justice Quarterly*, Vol.19, No: 2, pp.215-248.